

ТЕРНОПІЛЬСЬКІ БІОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ – TERNOPIL BIOSCIENCE – 2025

Тернопіль

2025

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
хіміко-біологічний факультет
Люблінська Вища Школа в Риках
Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach, Poland
Ottawa Research and Development Centre (Agriculture
and Agri-Food Department), Canada
Institute of Molecular Biology and Biotechnologies of
Azerbaijan National Academy of Sciences
Тернопільське відділення
Українського товариства генетиків і селекціонерів ім.
М. І. Вавилова
Тернопільське відділення
Українського гідроекологічного товариства
Тернопільське відділення
Українського біохімічного товариства
Тернопільське відділення
Українського ботанічного товариства
Тернопільське відділення
Українського товариства фізіологів рослин
Тернопільське відділення Товариства мікробіологів
України ім. С. М. Виноградського

УДК 57:502.1 (06)

Т 35

Редакційна колегія

О. І. Боднар (відповідальний редактор), Н. М. Дробик,
В. В. Грубінко, С. В. Пида, В. З. Курант, О. Б. Столяр, Л. Р. Грицак,
А. В. Степанюк, А. І. Герц, В. С. Барановський, В. О. Хоменчук,
О. Б. Мацюк (секретар).

Затверджено до друку

*вченою радою Тернопільського національного педагогічного
університету ім. Володимира Гнатюка
від 20.05.2025 р. (протокол № 10)*

Макет і комп'ютерна верстка: В. О. Хоменчук

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2025»,
присвяченої 85-річчю хіміко-біологічного факультету ТНПУ

У матеріалах висвітлені результати наукових досліджень з проблем біорізноманіття та шляхів його збереження, еволюційної морфології та фізіології організмів, молекулярно-генетичних і фізіолого-біохімічних особливостей адаптації організмів та екотоксикології, генетики екології та біотехнології, методики навчання природничих дисциплін, історії сучасної біології.

© Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, 2025
© Автори тез доповідей, 2025
© Вектор, 2025

Тези надруковані з максимальним збереженням авторської редакції.
Українські та латинські назви рослин і тварин наведені за авторським
текстом.

УДК: 37.014+001.89] КНУТД:575-057.4"19"Добжанський.

**ОСВІТНЬО - НАУКОВИЙ ПРОЄКТ КНУТД «СТЕЖКАМИ
ВИДАТНИХ ЗЕМЛЯКІВ-НАУКОВЦІВ» ДО 125-ЛІТТЯ З
ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ФЕОДОСІЯ ДОБРЖАНСЬКОГО
ГРИГОРОВИЧА**

Щербатюк Т. Г., Букорос Т. О.

Київський національний університет технологій та дизайну,
Київ, Україна

E-mail: shcherbatiuk.th@knutd.edu.ua; bukoros.t@knutd.edu.ua

Автор чотиритомної книги «Нехай не гасне світ науки», Василь Андрійович Шендеровський, професор, доктор фізико-математичних наук, подарувавши нам нариси про видатних українських вчених, які створили вагомий доробок до скарбівні світової науки, вважає, «що без набутків наших видатних земляків світова історія й культура є неповними. Бо тільки пам'ять має майбутнє, тільки народ, який знає свою історію позбавлений перспективи стати народом сліпців» [3]. Василем Андрійовичем започатковано авторську програму «Нехай не гасне світ науки», яку він вів п'ять років поспіль разом з журналісткою Еммою Антонівною Бабчук на першому каналі Українського національного радіо. За майже понад 20 років своєї активної діяльності в галузі історії науки автор відвідав десятки закладів освіти, несучи правду про науковців, імена яких в Україні не були відомі з багатьох причин: одні піддавалися гонінню і навіть фізичному знищенню більшовицькою владою – «врагі народа», інші емігрували – «невозвращенци», тому в радянські часи замовчувалися. Але, як ми спостерігаємо, за 30 років не повернули жодного імені генетика: ми не знайдемо ані пам'ятної дошки, ані назви вулиці на батьківщині, наприклад, засновника цитогенетики, Григорія Андрійовича Левитського, який 101 рік тому видав «Матеріальні основи спадковості» – книгу, що є першим підручником з цитогенетики; з нею вирости всі покоління генетиків країни ХХ ст., а світ прийняв поняття та терміни автора [4]; або Феодосія Григоровича Добржанського, засновника експериментальної і популяційної генетики, одного із засновників синтетичної теорії еволюції [1].

Феодосій Григорович Добржанський – відомий в світі науки як основоположник американської школи популяційної генетики, один з фундаторів синтетичної теорії еволюції. Одна зі статей Ф. Г. Добржанського «Про географічну й індивідуальну мінливість *Adalia bipunctata* та *A. decempunctata*», стала вихідною точкою в розвитку геногеографії та аналізу зміщень частот поліморфних ознак у географічних популяціях, інші, зокрема «Про будову статевого апарату деяких мутантів *Drosophila melanogaster*», – задали вектор у вивченні механізмів репродуктивної ізоляції генетично відмінних форм. Ці та подібні праці були провісниками розвитку синтетичної теорії еволюції, як синтезу генетики, морфології та філогенетики, а по суті – синтезу менделізму та дарвінізму [1].

В енциклопедії сучасної України (<https://esu.com.ua/article-22367>) стаття Д. М. Голди «Феодосій Григорович Добржанський» інформує, що Добржанський запропонував концепцію статевого розмноження і видоутворення; визначив роль природного добору в процесах мікроеволюції; встановив, що різні види можуть містити ідентичні гени. Описав явище плейотропії; застосувавши транслокацію між другою і третьою хромосомами *Dr. melanogaster*, продемонстрував лінійне розташування генів у хромосомах; побудував перші цитологічні карти 2-ї, 3-ї і 4-ї хромосом *Dr. melanogaster*. Пропагував у США досягнення радянської генетики 20–30-х рр., зокрема за редакцією Феодосія Григоровича Добржанського англійською мовою видано книгу «Фактори еволюції (Теорія стабілізуючого відбору)» І. Шмальгаузена, у його перекладі – праці С. Четверикова, Почесного докторар низки університетів США, Німеччини, Австралії, Італії та інших країн, Голови Товариства генетики США (1941), Американського товариства природознавців (1950), зоологів (1963). Його праці перекладено французькою, німецькою, італійською, шведською, арабською та іншими мовами [1].

Феодосій Григорович Добржанський (25.01.1900 – 18.12.1975) народився 125 років тому в м. Немирів, нині Вінницької області. Закінчив Київський університет (1921). Працював викладачем зоології агрономічного факультету Київського політехнічного інституту ([7](https://esu.com.ua/article-</p></div><div data-bbox=)

22367). Пройдемо стежками вченого по українські землі, чи побачимо ми ознаки того, що його тут пам'ятають, пишаться величчю наукового доробку в ювілейний рік? На превеликий жаль, ні...

Другий рік поспіль ініціативна група дослідників Київського національного університету технологій та дизайну розвиває сміливу за своєю новизною, але очевидну за власними можливостями та вимогами часу нову форму представлення та поширення науково-культурної інформації, насамперед для студентської молоді, а також для максимально широкого кола учасників.

Експедиція до батьківщини Феодосія Григоровича Добржанського, в Немирів, на жаль, встановила відсутність зацікавленості з боку адміністрації міста, та на щастя, небайдужість місцевих самородків, діамантом серед яких є Микола Федорович Денисенко, педагог (учитель біології, хімії і географії), журналіст, член спілки журналістів України (з 2000 року), краєзнавець-дослідник, етнограф, письменник, поет, поет-пісняр (літературний псевдонім – Микола ДЕНІС), лауреат літературно-мистецької премії імені Марка Вовчка (2013), спеціаліст-експерт з культурної спадщини, туристичної та музейної справ.

Ми з оптимізмом розглядаємо перші результати співпраці – Микола Денисенко прийняв наше запрошення до участі у семінарі «Міжнародний день ДНК – 2025», присвяченому 125-річчю з дня народження Добржанського Феодосія Григоровича, який відбудеться в КНУТД 25 квітня 2025 року. Тема доповіді, з якою краєзнавець планує вперше познайомити спільноту нашого закладу: «Рід Добржанських XVIII – XX ст. Місто Немирів – батьківщина Феодосія Григоровича Добржанського». Є можливість зануритись в історію, але чи вистачить сил поширити історію у сьогодення: розробити маршрут, пов'язаних із життєписом ученого; створити арт-об'єкт, зацікавити світове товариство біологів на Добржаський –фест до Немирів, час покаже.

Список літератури

1. Голда Д. М. Генетика. Історія. Відкриття. Персоналії. Терміни. Київ: Фітосоціоцентр. 2004. 128 с.

2. Торяник В. М. Творчі портрети українських науковців в історичному поступі генетики у XX-му столітті (до 200 -ї річниці зо Дня народження Грегора Йогана Менделя). С. 680–726. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-289-0-3/> Розділ у колективній монографії SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL DIMENSIONS OF NATURAL SCIENCES. Categories Natural sciences. Monographs Published. March 7, 2023 DOI <https://doi.org/10.30525/978>)
3. Шендеровський В. А. Нехай не гасне світ науки: книга перша. Київ: ВД «Простір, 2009. 416 с.
4. Щербатюк Т. Г., Букорос Т. О. До століття з дня видання «Матеріальних основ спадковості» Григорія Андрійовича Левитського. / Матеріали VIII Міжнародна науково-практичної конференція «Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2024» С. 434-437.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Матеріали

**ТЕРНОПІЛЬСЬКІ БІОЛОГІЧНІ
ЧИТАННЯ –**

TERNOPIL BIOSCIENCE – 2024

**IX Міжнародна науково-практична конференція,
присвячена 85-річчю хіміко-біологічного
факультету ТНПУ (1 – 2 травня 2025 р., м. Тернопіль)**

Макет і комп'ютерна верстка: В.О.Хоменчук

Підписано до друку 25.05.2025 р.

Формат 60х 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 12,90. Обл.-вид. арк 10,30.

Тираж 100 примірників. Замовлення № 04/18/1-26.